

Bilingüisme? Biculturalisme? Esquizofrènia!

per Bernat Joan i Mari

INTRODUCCIÓ A LA MENTALITAT PARTIDA

Fins ara i al llarg dels segles —i, previsiblement, d'ara endavant— s'ha vengut considerant la dualitat d'actuació en una persona com a desarreglament de la conducta. Aquesta forma d'actuar «partida» pot sorgir condicionada per fets diversos:

a) Té lloc, per exemple, quan un individu necessita amagar una part de la seua personalitat de la qual no està satisfet (sempre per raons socials; poc sovent per desgavell mental).

b) Altres vegades aquest fenomen sorgeix d'una necessitat provinent d'interessos clarament premeditats. Aquest fóra el cas dels espies, que, en principi, han de fer com si s'adherissin a allò que més contraria llurs adhesions.

c) Per la necessitat imperiosa de comportar-se d'una manera, quan, en realitat, hom en vol manifestar una de diferent. Això es dona en situacions de repressió exterior a l'individu. Aquesta, a través d'un llarg procés, sol aconduir a la situació psicològica que hem caracteritzat a l'apartat a).

Els casos caracteritzats anteriorment no descriuen suficientment el cas general de la «mentalitat partida» per una raó molt senzilla: cal afegir-hi el condicionant de la realitat «cultural». Però aquesta realitat és com un lluç que es mossega la cua, perquè, alhora, els condicionaments culturals sorgeixen, en part, dels tipus d'alteració de la conducta esmentats més amunt.

La dualitat psicològica —ja sigui de comportament o d'assimilació de coneixements— és un factor essencial per a la societat de cara al «correcte» ensinistrament dels individus. Aquest ensinistrament es duu a terme a través de l'*Educació*, primera eina que té la societat per atreure's tots els seus membres i tenir-los convenientment controlats. En aquest sentit, té interès l'estudi de fenòmens tan diferenciats com ara la diglòssia, la dislèxia, etc.

Resulta, a més, curiós, interessant i font de molta llum que hom hagi dedicat tanta atenció a la dislèxia (fenomen individual) i tan poca a la diglòssia (fenomen social).

Realitats d'aquest tipus funcionen com a indicadors d'altres dinàmiques que estudiarem a continuació.

LA MENTALITAT PARTIDA COM A CONSEQÜÈNCIA SOCIAL («COLONIALISME INTERIOR»)

Tradicionalment, hi ha, a qualsevol nivell, dues maneres d'enfocar els problemes —o desajustaments— individuals: d'un costat, el corrent que cerca en l'individu mateix l'arrel d'aquests problemes, i, de l'altre, el corrent que els cerca en la societat i en les relacions de cada individu amb aquesta societat.

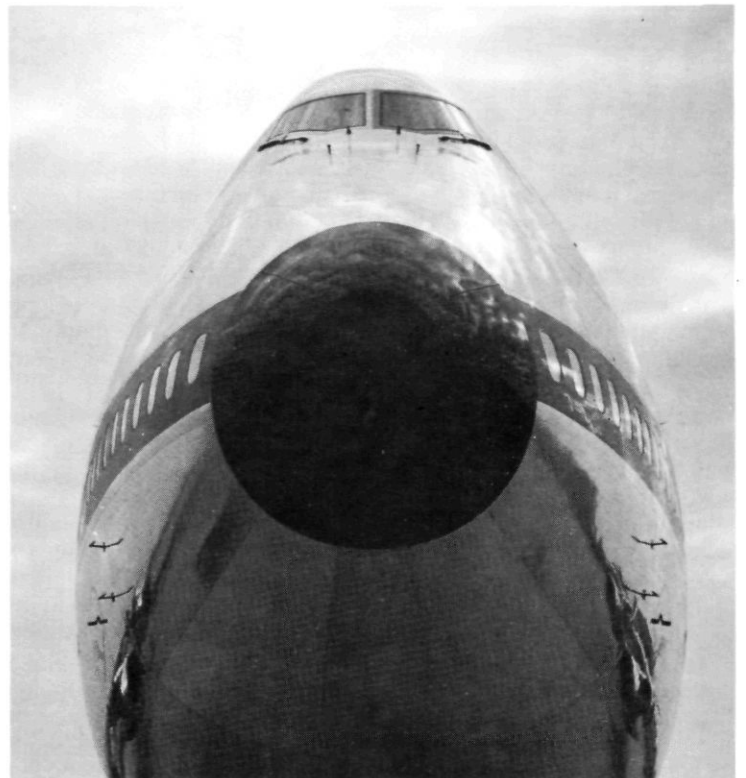
El primer i el segon no es troben tan

radicalment enfrontats com algú ha volgut fer veure, però avui dia hi ha tendència a donar especial importància a aquest segon, relegat durant segles.

En matèria lingüística i cultural aquest esquema que estam intentant traçar és bàsic per entendre fenòmens que, d'altra manera, presentarien una possibilitat d'anàlisi reduïda a la pura visceralitat.

Un element de la «mentalitat partida» que encara no hem descrit és el que resulta d'un fet polític i social massa sovent deixat de banda i en general mal caracteritzat: l'anomenat «colonialisme interior».

El colonialisme interior sorgeix amb els Estats moderns europeus que es formen a partir de l'època del Renaixement. Se'n diu «colonialisme interior»

El futur
—barallat
amb el bucolisme— es basa en la tècnica.

El «colonialisme interior» compta amb efectius eficaços.

perquè té lloc en el si dels territoris controlats per un mateix estat, com a fruit del domini d'aquest per la classe dominant d'una de les nacions que l'integren. Possiblement, el primer exemple de colonialisme interior (i el model per a tots els altres) al continent és França. La invasió dels territoris «colonitzats» es produeix a través de «guerres de religió» i comença al llarg dels segles immediatament anteriors al Renaixement.

La Corona Britànica munta el seu Imperi d'una manera substancialment diferent (així, el colonialisme interior és, als països britànics, molt més modern i de característiques molt diferents del continental).

Espanya assaja un Estat modern tardà i a la francesa, amb infules de control medievals, típicament lleonès —diuen—. El «colonialisme interior» és a Espanya, per pura i simple necessitat, una presència constant i, a més, molt sovent regada de sang i violència. En aquest cas, trobam també una altra característica especial: històricament hi ha una major tendència a no deixar-se «colonitzar» per part de les comunitats no castellanes d'aquest regne.

El colonialisme interior —igual com l'exterior— es basa en una manca per part de la majoria dels «indígenes» colonitzats de la idea de reciprocitat, indispensable en tot tipus de relacions socials perquè aquestes siguin justes. Aquesta idea queda acorralada i liquidada pel fet que qualsevol relació s'estableix des d'una posició de força. Desapareix, per tant, en l'element colonitzat la idea de justícia, mentre que el colonitzador la manipula segons els seus interessos.

De tota manera, no es pot conside-

rar la qüestió d'una forma homogènia, perquè la diversitat dels grups socials en dansa ho requereix.

GRUPS SOCIALS I MENTALITAT PARTIDA A EIVISSA

Totes aquestes observacions poden ser fetes tranquil·lament per un profà perquè Eivissa constitueix un lloc que pot funcionar perfectament com a laboratori. En una illa petita, controlada i extremadament dependent s'hi couen totes les esquizofrènies sociològiques que hi ha hagut i hi haurà, almanco en un futur immediat.

Els casos de les illes tenen, en general i pel fet mateix de tractar-se d'illes, moltes concomitancies. Però algunes —i un bon exemple és Còrsega—, més grans i «perifèriques» que no Eivissa, poden crear tota una sèrie de mecanismes desalienadors que aquí són impossibles. Cal assenyalar, a més, que a Còrsega hi ha elements més típicament tercermundistes de control colonial.

L'Eivissa actual s'ha bastit al voltant del turisme i com a satèl·lit econòmic del centre espanyol. Tenim, idò, que la dependència/interdependència dels grups econòmics condicionen ja d'entrada les adhesions «nacionals» que privaran a l'illa. Avui dia, la pràctica totalitat dels eivissencs es consideren nacionalment espanyols.

Aquesta dada, per poc discutida, pot semblar insignificant, però té la seua importància: en un moment en què l'excusa de la «unitat de mercat» ja no serveix com a element cohesionant de l'Estat (afirmar avui dia que Espanya és una unitat de mercat resulta un anacronisme corcat i buit de sentit) i encara no s'han acabat de bastir les supraestructures econòmiques

superiors (vg. el Mercat Comú Europeu, el COMECON, etc.), es produeix una re-situació de les nacionalitats. Si ni Espanya ni Europa són ara res més que pures entelèquies, cal que els grups culturalment homogenis afirmen almenys llur identitat: per això, els bascos són cada dia més bascos i menys espanyols o francesos, els corsos més corsos, els croats més croats, etc.

Les estructures econòmiques endarrerides condicionen el fet que els habitants de la nostra illa encara s'adhereixin a l'estructura envellida que se suposava fins ara que ens definia nacionalment.

Aquesta identificació amb Espanya comporta, però, múltiples símptomes del que podríem anomenar «esquizofrènia social». Entre la gent jove, per exemple, constitueix una barrera de cara a l'assumpció del sentit internacionalista que cada dia predomina més entre els components d'aquest sector de la societat. Els petits capitalistes illenes es veuen, a través d'aquesta conceptologia, sotmesos al dilema d'acceptar o deixar allò que fins ara ha constituït el seu element de progrés econòmic i que, en aquests mateixos moments, ja constitueix un fre. La societat d'Eivissa, així, anhela d'aconseguir allò que ella mateixa es tanca i barra: la consciència de la pròpia identitat com a camí a la llibertat i com a eina necessària per al propi desenvolupament econòmic, polític, social i cultural.

CULTURA ESPANYOLA/CULTURA CATALANA

La idea que la persona més culta és aquella que té una major quantitat de

coneixements no reflecteix de cap manera el sentit original del concepte de «cultura». Una tribu d'antropòfags que sigui conquistada per un grup d'uropeus civilitzats no és, en principi, més «inculta» que els seus conqueridors: simplement presenta unes manifestacions culturals diferents. Els «civilitzats» hi arribaran i els imposaran —altra volta a través de l'«educació»— una nova escala de valors (que serà identificada amb la «cultura») i els faran oblidar la seues antigues pràctiques, creences, ritus, etc. Teòricament, els hauran «culturitizat». En realitat, els hauran sotmès a un procés d'«aculturació». Els processos d'aculturació tenen lloc quan una societat «primitiva» s'incorpora als sistemes culturals «propis del nostre temps». La generació del vídeo culminarà aquest procés d'aculturació en el qual s'han embarcat la gran majoria de les societats que podríem anomenar «satèl·lits».

La cultura catalana es troba en tensió entre aquestes dues forces centrífugues. D'un costat, hi ha una lluita per una part de la nostra societat per no sucumbir en el procés d'aculturació i retorna la mirada als valors tradicionals: just igual que farien els antropòfags amazònics amenaçats pels esmentats «civilitzats» i «cultes». D'altra banda, un altre corrent intel·lectual basa la seua acció en la recerca de nous camins de cara a adaptar les nostres formes culturals a la generació del punk, el techno i la informàtica. Es tractaria, en aquest segon cas, d'evitar l'aculturació a través de la utilització dels elements que la produeixen a favor nostre i de la nostra cultura. Enfilariem així l'únic camí possible cap a la creativitat i l'acció, cap al desenvolupament del nostre ser social: la incorporació al segle XXI, en comptes de la rendició davant el segle XXI. Si totes les nacionalitats aconsegueixen d'utilitzar la unitarització que s'està produint a nivell mundial, es farà possible la manifestació tant d'aquestes macrorealitats socials com de les diferents nacionalitats. Molts sociòlegs han afirmat en aquests darrers anys que el continent europeu presenta una cultura unitària, però, alhora, presenta una gran diversitat lingüística, de tradicions, ritual, etc.

Eivissa —vull dir la societat eivissenca— es troba en un creuament de camins i no sap per quin costat ha de seguir: es troba en el dilema de triar entre l'adhesió a Espanya o la incorporació al segle XXI i la recuperació de la identitat catalana. La classe dirigent opta, en general, per la primera opció, mentre que entre l'«oposició» hi

comença a haver sectors minoritaris que opten per la segona, i, sobretot, ha sorgit una nova gent al marge de tot això, especialment entre els jòvens, gent que encara va a la deriva i no té un nord delimitat.

APUNT SOBRE LA PSICOLOGIA I LA SOCIOLOGIA

Sospit que, de mica en mica, els aficionats i professionals d'una i altra branca de la Ciència, aniran valorant més i més els aspectes sociològics que condicionen molts fenòmens fins ara només estudiats per la psicologia. Aquest fet es pot observar ja a nivell d'estudi dels nuclis d'organització social més reduïts i de les influències que aquests tipus d'organització tenen en la configuració dels sentiments dels sers humans. Sembla prou clar, per posar un exemple extrem, que la gelosia té en el fons una raó merament econòmica: com la família, la parella, etc.

Si en aspectes com els apuntats anteriorment la cosa ja pareix prou clara, consideram que no ofereix tampoc massa dubtes a nivell d'anàlisi de fenòmens com l'esquizofrènia o la diglòssia. En el fons, l'una i l'altra, tenen a la base un mateix esquema esdevenimental. L'esquizofrènia és l'expressió d'un desajustament psicològic que té l'arrel en una dualitat que l'individu no ha pogut resoldre. La diglòssia parteix també d'aquest esquema dual i traspasa a nivell cultural un tipus d'efectes semblants als de l'esquizofrènia a nivell psicològic.

SENTIT DE RECIPROCIAT I DIGNITAT EN LES RELACIONS SOCIALS

El sentiment d'inferioritat i autoodi que les seues adhesions nacionals provoquen en els eivissencs poden ser analitzats prenent com a eix de l'anàlisi característiques elementals com la manca de sentit de reciprocitat. La manca d'aquest elemental sentit, imprescindible per a qualsevol tipus de relació social justa, serveix, de bell principi, com a indicador que alguna cosa especial està passant. Pensem, per exemple, a nivell de planificació lingüística, en el fet que cap partit polític dels que tenen representació i afiliats a Eivissa no ha sol·licitat encara que el català sigui llengua oficial de l'Estat espanyol i que tots accepten bonament que un polític foraster s'expressi en castellà a la nostra terra però els polítics indígenes (a més d'expressar-se també en castellà a la zona catalana!!) no fan cap tipus de pressió per tal de

gaudir del dret d'expressar-se en català a les corts d'Espanya. I la qüestió ja no radica en analitzar per què no actuen en aquest sentit sinó en intentar d'explicar-nos per què ni tan sols hi pensem.

El prestigiós intel·lectual —i psiquiatra— Carlos Castilla del Pino posà, en una conferència que va fer a Eivissa, un exemple diàfan del que poden ser els desajustaments de la ment humana. Un telespectador, deia Castilla, pot tenir dos motius diferents per no seguir convenientment un programa de televisió: en primer lloc, pot passar que es fongui una bombeta i el televisor es quedi sense imatge. En segon lloc, pot passar que el programa sigui un desastre per motiu dels seus continguts. Fóra absurd, en el segon cas, cridar un tècnic perquè hi posàs remei. De la mateixa manera, el realitzador del programa no té cap culpa que la bombeta d'un determinat televisor es fongui. El nostre psiquiatra, amb aquest exemple, pretenia deixar ben clar que bona part de les malalties mentals tenen una arrel sociològica. Des d'una perspectiva sociolingüística, ¿com es pot explicar l'actitud d'una gent que, en una situació claríssima de «colonialisme interior», usa la seua llengua a nivell familiar i, en canvi, usa la dels qui els manen a nivell culte? I, no obstant això, sabem perfectament que en tots els casos en què podem caracteritzar les llengües en situació minoritària —lligades sempre amb casos de «colonialisme interior»—, les conseqüències i la simptomatologia són —si fa no fa— idèntiques. Passa, però, que, en alguns casos, aquests símptomes es mostren amb més contundència que amb d'altres.

Els esclaus, a força de no poder exercir d'altra cosa, s'obliden que són persones amb les mateixes potències que els altres sers humans. L'esquema de l'esclau és aplicable a qualsevol tipus de grup humà sotmès a repressió i serveix sempre de símil en el cas del colonitzat (interior o exterior; l'interior sempre marcat de més a prop, però amb avantatges econòmics respecte de l'altre). L'esquema justícia/injustícia és també dual i, naturalment, no serveix per explicar els fenòmens socials que tenen lloc. El Bé i el Mal funcionen com a conceptes essencialment relatius. Muntar-se un bon Imperi o un Estat modern que funcioni té un mèrit. Controlar tres nacions perifèriques i assimilar-les és un exercici que requereix molta força i intel·ligència. Espanya ha fet una despesa d'energia enorme, però molt sovint incorrecta.

L'«Educació», per ser eficaç, ha d'adaptar-se al nostre segle.

encara no s'han desterrat —ni, segurament, es desterraran per ara— els tòpics fonamentals.

D'aquests vicis ni tan sols se n'escapen les comunitats amb un grau d'autonomia més avançat. Podem observar, per exemple, les contínues campanyes de cara a la normalització lingüística que tenen lloc a Catalunya. Els principatins s'ofeguen de tanta campanya interior i, en canvi, en elaborar-se la Constitució espanyola no varen ser capaços de posar-hi un article que declarés el català llengua oficial de l'Estat (i, no obstant, després aprovaren la llei de lleis; ara, naturalment, ja poden piular!).

Els mateixos que accepten contínuament tot aquest tipus de vexacions pretenen després ficar-nos dins el cap un esquema simplista segons el qual els de dins són els bons i els de fora els dolents. Aquest esquema dóna lloc a tot tipus d'aberracions, algunes prou macabres: per exemple, el govern d'Espanya condemna les desaparicions de gent a l'Argentina no perquè milers de persones n'hagin estat víctimes sinó perquè entre les víctimes hi ha espanyols.

Al principi del nostre treball fèiem referència a uns tipus concrets de desajustament mental i de conducta. Arribats a aquest punt, resulta ja prou fàcil de perfilar en quin sentit l'Espanya regional contribueix a provocar-los. Contra aquests desajustaments, només pot resultar efectiva una idea d'integritat i claredat que permeti jutjar els esdeveniments sense pre-judicis. O som —i, si som, som amb totes les conseqüències— o no som. És prou rar, això de ser a mitges. I, no obstant, aquest tipus d'essència, socialment malaltissa, existeix...

BERNAT JOAN I MARÍ

La tasca dels membres de les nacions sotmeses que s'afegeixen a la força uniformitzadora de l'Estat també requereix intel·ligència i suposa un cert activisme creatiu. Ídem es pot dir de la lluita dels independentistes d'aquestes nacions, actors d'una comèdia molt més difícil de representar.

Hi ha, però, un tercer element, enormement abundant, que actua com a fre dels altres dos: l'anomenat «regionalisme ben entès», l'estigma més diàfan de l'element colonitzat.

DE L'ESPANYA REGIONAL

El regionalisme ben entès consti-

tueix, a més, la quintaessència de l'esquizofrènia social. Genera un tipus d'individu —especialment abundós entre els exemplars de la nostra classe política— que ha de fer veure com si tengués com a meta de la seua activitat el recobriment «cultural» d'Eivissa i, d'altra banda, la seua por immensa, la seua manca de seguretat i d'idees, l'obliga a afirmar una i altra vegada la idea d'Espanya. Cal no oblidar que l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears fa una referència, tot just al començament, a la unitat d'Espanya. En la nostra configuració política s'ha produït un canvi de vocabulari, però

PORTES OBERTES

UN CONCURS DE LA REVISTA EIVISSA

A fi de donar sortida als treballs de creació literària, periodístics i d'investigació en llengua catalana, la revista «EIVISSA» convoca un concurs permanent que es regirà per les bases següents:

- 1— *Hi podran participar els joves nascuts o residents a les Pitiüses, compresos entre els 14 i els 21 anys d'edat.*
- 2— *La temàtica del concurs és lliure, per bé que es valorarà especialment la seua vinculació amb la realitat d'aquestes illes en els treballs periodístics i d'investigació.*
- 3— *L'extensió dels treballs serà de 3 a 6 folis, mecanografiats per una sola cara i a doble espai. Els concursants podran aportar el material gràfic que considerin oportú.*
- 4— *S'atorgarà un 1.º premi de 5.000 pessetes i un 2.º premi de 3.000 pessetes, que seran indivisibles.*
- 5— *Els treballs premiats seran publicats en el pròxim número de la revista «EIVISSA».*
- 6— *L'admissió d'originals queda oberta fins al 31 de març de 1986. S'enviaran per triplicat, fent constar nom, data de naixement i domicili de l'autor, a la revista «EIVISSA», Carrer de Pere Francés, 12, 1.º, 2.ª, Apartat de Correus 578 —Eivissa.*
- 7— *El Jurat estarà format per membres del Consell de Redacció de la revista «EIVISSA». Podrà declarar deserts els premis, resoldrà els casos no previstos per les bases presents i es reserva el dret de publicació dels originals no premiats que consideri interessants.*
- 8— *El veredict del Jurat serà notificat oportunament als autors participants.*